

dayanarak kaleme aldığı Endülüs şiirine dair *Poemas arábigoandaluces* (Madrid 1930) adlı antolojisi şarkiyatçılar arasında García Gómez adını bir defa daha öne çıkardı. Bu antoloji, içerdiği bilgilerin tarihi ve edebî kıymeti yanında araştırmacının Arapça şiirleri İspanyolca'ya tercüme ederken sergilediği şairane üslup bakımından da önemli ve dikkat çekicidir.

1930 yılında henüz yirmi beş yaşında iken Granada Üniversitesi'nde Arap Dili Bölümü öğretim üyesi oldu. Buradaki hocalığı sırasında bir taraftan da araştırma ve incelemelerini devam ettirdi. 1932'de hükümet nezdinde girişimlerde bulunarak Madrid ve Granada'da birer Arap araştırmaları enstitüsünün kurulması için çaba gösterdi; sonunda bunlardan Escuelas de Estudios Árabes de Granada'nın kuruluş çalışmalarını yürütmekle görevlendirildi. 1933 yılında, günümüze kadar Endülüs tarih ve medeniyeti üzerine yapılmış yayımlar arasında ayrı ve önemli bir yere sahip olan *Al-Andalus* dergisinin neşir hayatına atılmasına öncülük etti. Bu derginin idaresini 1944'e kadar hocası Asin Palacios'la birlikte, bu tarihten son sayısının çıktığı 1978 yılına kadar da tek başına yürüttü. 1935'te Madrid Üniversitesi'nin Arap Dili Bölümü öğretim üyeliğine tayin edildi. Bu tayinle birlikte Madrid Arap Araştırmaları Enstitüsü ile de yakın temas kurdu. Madrid'de bulunduğu yıllarda Endülüs kültür tarihi üzerine yaptığı araştırmalara ağırlık verdi. "Bagdad y los reinos de taifas" (*Revista de Occidente*, sy. 43 [Madrid 1934], s. 1-22), "Tres capitulillos del Collar de Paloma" (*Revista de Occidente*, sy. 46 [1934], s. 150-169) ve "Parangón entre Málaga y Salé" (II, *Al-Andalus* [1934], s. 183-196) adlı makale ve kitapları bu dönemde kaleme aldığı eserlerin en dikkat çekici olanlarıdır. 1936-1939 yılları arasında vuku bulan İspanya iç savaşı sonrasında Madrid Üniversitesi ile Madrid Arap Araştırmaları Enstitüsü'nde öğretim üyesi ve araştırmacı olarak çalışmalarına devam etti. 1943'te sunduğu "İbn Zamrak, el poeta de la Alhambra y Un eclipse de la poesia en Sevilla, la época almorávide" adlı tebliğ ile Kraliyet Tarih Akademisi üyeliğine seçildi. Asin Palacios'un ölümü (1944) üzerine Madrid Arap Araştırmaları Enstitüsü'nün müdür yardımcılığına, 1949'da da müdürlüğüne getirildi.

1948 yılında, dikkatini Endülüs tarihi üzerinde yoğunlaştırmış müsteşriklerin en önde geleni olan Fransız E. Lévi-Provençal ile birlikte çalışmaya başladı. *Sevilla a comienzos del siglo XII. El tratado de Ibn 'Abdūn* (Madrid 1948), *Una crónica anónima de 'Abd al-Rahmān III al-Nāsir* (Madrid 1950) ve *El siglo XI en 1.ª persona. Las Memorias de 'Abd Allāh, último rey zirí de Granada, destronado por los almorávides* (Madrid 1981) adlı önemli eserler bu ortak çalışmanın ürünleridir. García Gómez, klasik Arap şiiri yanında müveşşah, hürce ve zeceller üzerinde de ciddi araştırmalar yapmış ve bu şekilde Endülüs edebiyatı tarihine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu konuyla ilgili olarak yazdığı yirmi beşin üzerindeki makale ve tebliğden başka kaleme aldığı *Las jarchas romances de la serie árabe en su marco* (Madrid 1965) ve "Métrica de moaxaja y métrica española" (*Al-Andalus*, XXXIX [1974], s. 1-225) adlı iki çalışma büyük değer taşımaktadır. Ayrıca Ebū İshak el-İl-bîrî'nin *Dîvân*'ını (Madrid 1944) neşreden Gómez'in üç ciltlik *Todo Ben Quzmān* (Madrid 1972-1975) adındaki hacimli çalışması ise zecellerin doğuşunu, bu bağlamda müveşşahlardan zecellere olan geçişi ve Endülüs halk şiirindeki lirizmi ortaya koyması bakımından orijinal ve önemli bir eserdir. Onun üzerinde durduğu bir başka konu da Arap atasözleri ve bunların İspanyol atasözlerine yaptığı etkidir. Bu hususta Arap edebiyatının meşhurlarından İbn Hişām el-Lahmî, Ebū Bekir İbn Āsım, İbn Şeref el-Kayrevānî, İbn Liyūn (Lüyūn) ve İbn Abdürabbih'ten söz eden birçok makale kaleme aldı. Bunlar arasında özellikle "Una prueba de que el refranero árabe fue incorporado en traducción al refranero español" başlıklı olanı (*Al-Andalus*, XLII [1977], s. 375-390), işaret edilen tesiri örnekleme yoluyla ele alması bakımından önemli bir çalışmadır.

1958-1969 yılları arasında sırasıyla Irak, Lübnan ve Türkiye'de büyükelçilik yapan García Gómez, İspanya'dan başka Amerika Birleşik Devletleri ile çeşitli Avrupa ve Arap ülkelerinde bulunan pek çok akademik kuruluşun üyeliğine seçilmiş ve bazılarında idarecilik yapmış, ayrıca başta Légion d'Honneur olmak üzere birçok nişan, ödül ve şeref diploması ile taltif edilmiştir (sayısı 200'ü geçen çalışmalarının 1985 yılına kadar yayımlanmış olanlarının tam listesi için bk. Vallvé, VI, 16-28).

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akîki, *el-Müsteşrikkūn*, Kahire 1980, II, 213-215; R. Arié, *España musulmana*, Barcelona 1984, III, 347; E. Terés, "En la Jubilación de Don Emilio Garcia Gómez", *Al-Andalus*, XL/1, Madrid 1975, s. I-VII; J. Vallvé, "En el ochenta cumpleaños de Don Emilio Garcia Gómez", *Al-Qantara*, VI, Madrid 1985, s. 5-28; Tal'at Şahin, "Raḥîlū şeyḥi'l-mūsta'ribîne'l-Esbân: Emîlyū Gârşiyâ Gümüş", *el-Endelüs*, sy. 46, Madrid 1416/1995, s. 35; Soledad Gibert, "Ha Muerto Emilio Garcia Gómez", *Al-Qantara*, XVI, Madrid 1995, s. 217-220.

MEHMET ÖZDEMİR

GARDET, Louis

(1904-1986)

Müslüman-hıristiyan diyalogunun öncülerinden olan Fransız şarkiyatçısı.

Fransa'da dünyaya geldi. Felsefe öğrencisi gördükten sonra Yeni Thomasçı filozof Jacques Maritain'in teşvikiyle Saint Thomas felsefesine, Hindoloji uzmanı Olivier Lacombe'un etkisiyle de Charles de Foucauld'nun fikirlerine merak sardı. Daha sonra Louis Massignon ile tanışarak onun öğrencileri ve yakın dostları arasında yer aldı. 1933 yılında Dominiken tarihinin Oran şehrinde bulunan Fraternité d'El-Abiodh Sidi Cheikh teşkilatına katıldı ve kendisine "Frère (kardeş) Andre" adı verildi. Massignon'un teşvikiyle klasik Arapça'yı öğrenerek çalışmalarını İslâm düşüncesi üzerinde yoğunlaştırmaya başladı. 1937-1939 yılları arasında *Revue thomiste*'te İslâm felsefesi ve tasavvufuna dair yazılar yazdı. Kahire, Tunus, Cezayir, Rabat, Şam, Tahran ve Karaçi'ye yaptığı seyahatlerle hem İslâmiyet'i hem de İslâm toplumlarını daha yakından tanıma fırsatı buldu; bu arada birçok müslüman ilim ve fikir adamıyla yakın dostluklar ve ilmî münasebetler kurdu.

Gardet, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Marsilya yakınlarındaki Saint Maximin'de bulunan Dominiken papazlarına mahsus ilâhiyat okulunda ders vermeye başladı; ardından da Toulouse'a giderek öğretim faaliyetini burada sürdürdü. II. Vatikan Konsili kararları yarıncı 1964 yılında Papa VI. Paul tarafından Katolik Kilisesi bünyesinde kurulan Hıristiyan Olmayanlarla İlişkiler Sekreteryası'nın danışmanları arasında yer aldı ve müslüman-hıristiyan diyalogunun öncülerinden biri olarak bu alanda büyük çaba harcadı. Étienne Gilson'un direktörlü-

Louis Gardet

ğünde Librairie philosophique J. Vrin yayınevi tarafından çıkarılan "Études de philosophie médiévale" dizisinin hazırlanmasına katıldı; ayrıca Leiden'de ikinci edisyonu sürdürülen *Encyclopédie de l'Islam*'a felsefe, kelâm ve tasavvuf konularında maddeler yazdı. Louvain Üniversitesi kendisine, hıristiyan ilim ve fikir çevrelerinde İslâmî gerçeklere karşı daha objektif ve anlayışlı bir yaklaşım tarzının benimsenmesine önemli katkılarda bulunmasından dolayı Mayıs 1978'de şeref doktorluğu unvanı verdi ve ayrıca onunla mesai arkadaşı Anawati'nin yetmişinci yaşları için bir armağan kitabı yayımladı (*Recherches d'Islamologie. Recueil d'articles offerts à Georges C. Anawati et Louis Gardet par leurs collègues et amis*, Louvain 1977).

Mart 1978'de konferans vermek üzere gittiği Güney Amerika'da bir yüz felci geçiren Gardet konuşma yeteneğini kaybetti, fakat buna rağmen çalışma temposunu eskisi gibi sürdürdü. 17 Temmuz 1986 günü Toulouse'da öldüğü zaman, birkaç ay önce yayımladığı *Regards chrétiens sur l'Islam* adlı eseriyile Académie des sciences morales et politiques'in özel ödülünü kazanmış bulunuyordu.

Eserleri. Titiz ve objektif çalışmalarıyla Louis Massignon ekolünün parlak temsilcilerinden sayılan Louis Gardet başta kelâm, tasavvuf ve İslâm felsefesi olmak üzere İslâmî ilimlerin çeşitli dallarıyla İslâm kültür ve medeniyeti hakkında önemli araştırmalar yapmış, kırk yılı aşkın bir sürede yirmi bir kitapla 100'den fazla makale yayımlamıştır. Kitaplarının başlıcaları şunlardır: 1. *Introduction à la théologie musulmane: Essai de théologie comparée* (Paris 1948). Gardet'nin Anawati ile birlikte hazırladığı ve önsözünü Massignon'un yazdığı eserde karşılaştırmalı olarak hıristiyan teolojisiyle İslâm ilâhiyatı incelenmektedir. Üç ana bölümden oluşan kitabın birinci

bölümünde tarihî bütünlüğü içinde İslâm kelâmı ve bu ilmin İslâmî ilimler içindeki yeri tesbit edilerek konuya ilişkin kaynaklar değerlendirilmiştir. İkinci bölüm hıristiyan teolojisinin ortaya çıkışı ve patristik-skolastik düşüncenin İslâm kelâmıyla alâkasına dairdir. Üçüncü bölümde İslâm ve hıristiyan teolojilerinde iman-akıl ilişkisi ve bilginin kaynakları üzerinde durulmuş, kelâmî kaynakların analizi yapılmıştır. Kitapta ayrıca geniş kapsamlı bir özetle ayrıntılı bir dizin de yer almaktadır. Subhî es-Sâlih ve Ferîd Cebr tarafından *Felsefetü'l-fikri'd-dînî beyne'l-İslâm ve'l-Mesîhiyye* adıyla Arapça'ya çevrilen ve çeşitli notların ilâvesiyle zenginleştirilerek basılan eser (Beyrut 1967-1969), hemen arkasından müellifleri tarafından bazı düzeltmeler yapılarak yeniden yayımlanmıştır (Paris 1971, 1981). 2. *La pensée religieuse d'Avicenne* (Paris 1951). İbn Sinâ'nın 1000. doğum yılı münasebetiyle hazırlanan kitap, müellifin 1939'da *Revue thomiste*'te yayımladığı iki makalenin genişletilmiş şekliinden ibarettir. Eserde İbn Sinâ felsefesinin temel problemleri incelenmiş; âlemin yaratılışı ve kıdemi, Allah'ın cüzileri bilip bilmemesi, bedenlerin haşri, nübüvvetin mahiyeti gibi kelâmî ve felsefî meselelerin yanında mistik bilginin niteliği ve felsefe ile ilişkisi üzerinde durulmuş, tasavvufun kaynakları araştırılmıştır. 3. *La cité musulmane: Vie sociale et politique* (Paris 1954). Daha sonra da birkaç defa basılan (1961, 1969, 1970) bu önemli eserde İslâm devlet felsefesine dair geniş bilgi ve yorumlar yer almaktadır. Dört ana bölümün ilkinde İslâm'ın devlet ve toplum düzenine ilişkin esasları, ikincisinde ideal İslâm devletinde iktidarın kime ait olduğu meselesi, üçüncüsünde İslâm toplumunun yapısı ve ümmet kavramı, dördüncüsünde ise İslâm hümanizmi incelenmiştir; eserin sonunda yetmiş bir sayfalık bir de özet bulunmaktadır. 4. *Connaître l'Islam* (Paris 1958). Fayard'ın "Je sais, je crois" serisi içinde yayımlanan eser Almanca, İngilizce, İspanyolca ve İtalyanca'ya da çevrilmiştir. 5. *Mystiques musulmanes: Aspects et tendances, expériences et techniques* (Paris 1961, 1968). Gardet'nin Anawati ile birlikte hazırladığı eser dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde İslâm tasavvuf tarihi bir değerlendirme ile birlikte tanıtılmış, ikinci bölümde tasavvufî tecrübeler incelenmiştir. Üçüncü bölümde temel tasavvufî konu-

lara dair örnek metinlerden tercüme ve bunlarla ilgili açıklamalar yer alır. Dördüncü bölümde zikrin geniş bir tahlili yapılmıştır. Eser İtalyanca'ya çevrilmiştir (Torino 1960). 6. *Les grands problèmes de la théologie musulmane: Dieu et la destinée de l'homme* (Paris 1967). Eserde uzun bir giriş yazısından sonra gelen beş ana bölümün birincisinde muklak güç sahibi olan Allah'ın filleri karşısında insanın hürriyeti, ikincisinde peygamberlik ve vahiy, üçüncüsünde âhiret meseleleri, dördüncüsünde Allah'ın isim ve sıfatları, beşincisinde ise imâmetle ilgili görüşler incelenmiştir. 7. *L'Islam, religion et communauté* (Paris 1967, 1970, 1978). Kur'an, hadis, ulûhiyet, peygamberlik, melek, âhiret inancı ve ahlâkî erdemler gibi temel İslâmî konularla İslâm hukuku, kelâm, İslâm felsefesi ve tasavvufa dair geniş bilgiler ihtiva eden eserde ayrıca İslâm'da siyaset ve toplum, İslâm'da yenilik hareketleri ve sosyal gelişme, Arap milliyetçiliği, İslâm ve Marksizm, İslâm ve teknik gelişme, İslâm-Hıristiyanlık ilişkisi gibi sosyal, siyasî ve kültürel alanlarda bilgi, yorum ve tahliller yer almaktadır. Jacques Jomier'e göre (*Islamochristiana*, XII, 21) daha şimdiden klasik haline gelmiş olan bu dikkat çekici eserde yazar, İslâm'a sadece teolojik bir yapı tanımakla yetinmeye kalkışan hıristiyanları protesto etmiş; bu konuda artık gerçek bir ilmî yaklaşımın başlatılmasını ve bu suretle İslâm dininin bütün yönleri ve gerçekliğiyle ele alınıp bir din, kültür, medeniyet ve toplum olarak incelenmesi gerektiğini önemle vurgulamıştır (s. 416-417). 8. *Orientations pour un dialogue entre chrétiens et musulmans* (Paris 1969). Gardet'nin müslüman-hıristiyan diyalogunu geliştirme yönündeki çabalarının bir ürünü olan eser İspanyolca'ya çevrilmiştir (Madrid 1971). 9. *Les hommes de l'Islam: Approches des mentalités* (Paris 1977). Bizzat yazarının ifadesiyle, "İslâm'ın kendisi için seçtiği ve bir kısmı müslümanların zihniyetlerini oluşturan değerler ülkelere, sosyal tabakalara ve tarihî devirlere göre asırlar boyunca nasıl yaşadı?" şeklindeki sorunun cevaplandırılmaya çalışıldığı eserde Arap zihniyeti ve İslâm'ın bu zihniyete tesiri, İslâm insanı ve toplumunun karakteristiği ve IX-XII. yüzyıllarda İslâm dünyasında meydana gelen sosyal gruplaşmalar incelenmiş; başlıca İslâmî akımlardan Hâricilik, Şîilik, Sünnilik ve tasavvufun İslâm anlayışları, sosyal, siyasî ve fikrî yapıları ara-

tırılmış, çağdaş İslâmî zihniyetlerin tanıtımı ve tahlili yapılmıştır. 10. *L'Islam-hier, demin* (Paris 1978). Gardet'nin Muhammed Arkoun'la (Erkûn) birlikte hazırladığı eserde İslâm düşüncesinin tarihteki ve günümüzdeki durumu incelenmiştir. 11. *Panorama de la pensée islamique* (Paris 1984). Louis Gardet ile Şeyh Bûamrân'ın ortak eserleri olup İslâm düşüncesinin temel yapısı ve özellikleri hakkındadır. 12. *Regards chrétiens sur l'Islam* (Paris 1986). Müellifin son çalışmasıdır. Hıristiyanların İslâm'ı doğru tanımlarını ve objektif olarak değerlendirmelerini sağlamayı amaçlayan ve özel ödüle lâyık görülen bu eser, Muhammed Talbi'nin ifadesiyle Gardet'nin "son mesajı ve mânevî vasiyeti" niteliğindedir.

Louis Gardet'nin *Revue thomiste, La vie spirituelle, Revue du Caire Nova et Vetera, Cahiers sioniens, Les mardis de Dar al-Salam, Studia Islamica, Arabica, Seminarium* gibi ilmi dergilerde de pek çok makalesi yayımlanmıştır (geniş bilgi için bk. Bernareggi s. XI-XVII).

BİBLİYOGRAFYA :

Louis Gardet, *L'Islam, religion et communauté*, Paris 1970, s. 416-417; a.mlf., *Les hommes de l'Islam*, Paris 1977, s. 11; Necib el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1964, III, 280-283; E. Bernareggi, "Bibliographie de M. Louis Gardet", *Recherches d'Islamologie. Recueil d'articles offerts à Georges C. Anawati et Louis Gardet par leurs collègues et amis*, Louvain 1977, s. XI-XVII; M. Borrman v.dğr., "In memoriam Louis Gardet", *Islamochristiana*, XII, Roma 1986, s. 1-26; J. Gelot, "In Memoriam Louis Gardet", *IBLA*, II (1986), s. 158, 385-386; Hakim Muhammed Said, "Obituary: Professeur Louis Gardet", *HI*, IX/2 (1986), s. 113-115; "Der Güzest-i Luyi Garde (1904-1986)", *Neşr-i Dâniş*, VII/2, Tahran 1365 hş., s. 64; "Louis Gardet (1904-1986)", *MIDEO*, XVIII (1988), s. 406-407.

H. BEKİR KARLIĞA

GARİB

(الغريب)

Çok az kullanılması sebebiyle mânası kolayca anlaşılmayan kelime.

Arapça *garâbet* (*gurbet*) kökünden türeyen *garîb* kelimesi sözlükte "yurdundan uzak kalan; kendi cinsi arasında eşi ve benzeri bulunmayan, tek ve nâdir olan; bilinmeyen, müphem ve kapalı olan" anlamlarına gelir. Az kullanılması sebebiyle mânası sözlüklere başvurulmadan bilinmeyen kelimelere *garîb*, kelime veya sözdeki bu duruma da *garâbet* adı verilir. *Vahşî*, *hûşî*, *şâz* (çoğulu *şevâz*), *nâ-*

dir (çoğulu *nevâdir*), *şâride* (çoğulu *şevârid*) terimleri de aynı veya yakın anlamlarda kullanılır. *Garîb* ayrıca edebî tenkit eserlerinde "ilginç, eşsiz, tek, orijinal" anlamında övgü ifadesi olarak da yer alır.

Garîb kelimesi, II. (VIII.) yüzyıldan itibaren Kur'an ve hadislerdeki *garîb* lafızlara dair eserlerde kullanılarak terim haline gelmiştir. Başlangıçta, anlamı herkes tarafından bilinmeyen veya Kureyş lehçesi dışındaki lehçelere ait olan çok az kelimeyi kapsarken zamanla Kur'an ve hadislerdeki eş anlamlı kelimelerle âyet ve hadislerde farklı mânalar taşıyan kelimeler ve değişik yapıdaki cümleler de *garîb* kapsamına dahil edilmiştir.

Bir söz veya şiirde *garîb* kelimelerin bulunması, o söz ve şiirin fasih kabul edilmemesine sebebiyet veren bir unsur sayılmakla birlikte İbnü'l-Esîr, kulağa hoş gelmek şartıyla nesirde *garîb* kelimelerin kullanılmasında sakınca görmemiştir. Bazı belâgatçıların, fasih kelâmı içinde *garîb* lafızlar bulunan anlaşılması güç söz diye kabul etmeleri, açık seçik ifade demek olan fesahtin temel anlamına ters düşer. Emevîler devrinde itibaren edebiyat tenkitçileri başta Tırmîmah, Kümeyt ve İbn Münâzir olmak üzere birçok şairi bu konudaki merakları veya eskiye olan temayülleri sebebiyle şiirlerinde *garîb* kelime kullandıkları için eleştirmişlerdir. Bir lafzın *garîbliği*, bir dili konuşan sıradan kimsele-re nisbetle değil belli bir kültür seviyesine ulaşmış, dilde güzeli çirkinden ayırabilecek nitelik kazanmış kimselere göredir.

Garîb lafızlar iki kısma ayrılır. Birincisi, eskiden kullanılırken daha sonra unutulmuş veya az kullanılan "*garîb hasen*" lafızlar olup kullanımları dil açısından kusur sayılmaz. Kur'an ve hadislerdeki *garîb* kelimeler bu türdendir. Diğeri ise anlamı *garîb*, telaffuzu güç olan ve sesi kulak tırmalayan "*garîb kabîh*" kelimelerdir. Bunlara "*vahşî*, *hûşî*, *müteva'ir*, *vahşî galîz*" adı da verilir.

Garîb ile *garâbet* terimleri arasında açık bir fark bulunmamakla beraber *garîbin kabîh* olan kısmına *garâbet* denilmesi daha uygundur. Çünkü *garâbet* bir belâgat terimidir. Belâgatçılara göre *garâbet* dili iyi bilen, edebî zevke sahip kimseler tarafından genelde bilinmeyen ve kullanılmayan, ancak sözlüklere bakılarak mânası anlaşılan lafızlardır. Bu tür kelimeler fasih olmadığı gibi içinde bu nevi kelimelerin yer aldığı beyit, şiir

ve sözlerle bunları kullanan şair, hatip ve yazarlar da fasih sayılmazlar.

Bir kelimenin *garîb* kabul edilmesi için onun söyleniş zor, kaba ve müstehcen olması, kulak tırmalaması, eskiden kullanılırken sonradan unutulması (mehcûr), zamanla anlam değişikliğine uğraması, birden fazla anlama gelirken bunlardan bir kısmının terkedilmesi, dilleri fasih büyük Arap kabilelerinden uzakta yaşayan küçük boylardan birinin lehçesinden olması veya bir yabancı dilden alınması gerekir.

Garîb ve yabancı lafızları kullanmanın sebepleri arasında, herkesin anlayamayacağı kelimeleri bildiğini gösterme ya da bu tür lafızları kullanan âlim, edip, şair ve hatipleri taklit etme isteği, fesahtı güç anlaşılan kelime ve söz olarak görme hatası ve eskiye özlem duyma sayılabilir.

İslâm fetihlerinin ardından Araplar'ın başka milletlerle karışması sonucunda birçok yabancı kelimenin Arapça'ya girmesi ve bunların Araplar tarafından benimsenerek kendi öz dillerine ait birçok kelimenin canlılığını yitirmesi üzerine Arap dilinde ve bazı klasik eserlerde yer alan *garîb* kelimelere dair birçok kitap yazılmıştır. Bunların başlıcaları şöyle sıralanabilir: Kâsım b. Ma'n, *el-Garîbü'l-Muşannef*; Ebû Mishal el-A'râbî, *Kitâbü'l-Garîb*; Ebû Amr eş-Şeybânî, *Kitâbü'l-Garîbi'l-muşannef*; Kutrub, *el-Garîb (el-Muşannefü'l-garîb fi'l-luğa)*; Ebû Ubeyde, *Kitâbü'l-Şevârid (Kitâbü'l-Şevâz, Kahire 1374/1955)* ve *Kitâbü'l-Garîbi bu'îni'l- Arab*; Ebû Zeyd el-Ensârî, *Garîbü'l-esmâ*; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *el-Garîbü'l-muşannef (Kitâbü'l-Muşannef, nşr. Ramazan Abdüttevâb, Kahire 1989; Muhammed Muhtâr el-Ubeydî, Kartâc / Tunus 1989-1990)*; Ebû Ömer ez-Zâhid (Gulâmu Sa'leb), *Garîbü esmâ'î's-şu'arâ* (*Tefsîru esmâ'î's-şu'arâ* veya *Esmâ'ü'l-kurrâ*); Ebû Muhammed el-Arûzî, *Tefsîrû'l-garîb*; Ahmed b. Kâmil, *et-Taqrîb fi keşî'l-garîb*; Ezherî, *ez-Zâhir fi garîbi elfâzi'l-İmâm eş-Şâtî'î (Garîbü'l-elfâz ellet ista' melehü'l-fukahâ, Garîbü'l-fıkh veya Luğatü'l-fıkh) (Erzurum 1985)*; İbnü'l-Enbârî, *Garîbü'l-luğa (el-Kaşide fi müşkili'l-luğa veya Manzûme fi'l-luğa)*; İbn Side, *Taqrîbü garîbi'l-muşannef*; Sâgânî, *Şevâridü'l-luğa (Kahire 1403/1983)*; Abdülazîz b. Muhammed el-Faysal, *Min garîbi'l-elfâzi'l-musta'mel fi kalbi Cezîretü'l-Arab* (Riyad 1407/1987; ayrıca bk. İbnü'n-Nedîm, s. 32, 46, 54, 55, 68, 72, 76; Sezgin, VIII, 66-69, 78, 82, 116, 122, 157, 164, 205, 275).